

Muhu murde lood

61-leheküljeline raamat ilmus 2009. aasta sügisel. Kokku pannud Kadri Tüür, küljendanud Erik Tüür, kaane kujundanud Hilja Tüür, abiks olnud Erika Pints, Mari Randmets, Lia Tüür, Mariliis Vaht, Pille Heero ja Arnek Grubnik.

„Muhu murde lood“ on üks omamoodi vahva kogumik. Esiteks juba sellepärast, et murdes üldjuhul ei kirjutata. Peale vaadates tundub see kirjutatud muhu keel ühe kange keeleväanamisena ja alguses on teist ehk veidi võõrastav lugeda, aga kui juba hoo peale saad ja õiged nipid kätte, siis läheb kergelt. Väana aga suud lugemisel kaasa ja tuleb.

Teine tore asi kogumiku puhul on selle sisu. Muhulane on loominguiline inimene ja hoolimata raskest elust sel paes ja tuulisel saarel voolab temas ka õrna kirjanikuverd. Kogumikust leiame nii luulet kui proosat, on ka ütlusi ja isegi muhukeelsete sõnade analüüsi. Kõik väga ladusalt ja muhedalt kirjutatud.

Raamatus on hea tasakaal. Uuemate kunstluuletuste ja ilukirjandusliku proosa vastukaaluks on hea hulk (Kreutzvaldi ja Hurda viisi) „vanavara“ – muistendeid ja pajatusi, mis oma murdekuues eriti autentse ja mõnusana mõjuvad. Ei kujutaks ühte murdekogumikku ilma vanade juttudega ettegi. Üldiselt ongi raamatusse kogitud tekstid pigem minevikku vaatavad, aga eks ole iga tekst peeglikild, milles paistab saare kirjutamata ajalugu. Lugu, mida ametlik ajalookäsitlus ei puuduta - kuidas muhulane ise on ennast ja saart läbi aegade näinud. Nüüd anti talle võimalus see oma keeles kirja panna. Ja hästi tehti!

Nüüd tuleb meil lootma jääda, et esimene „Muhu murde lood“ ei jää ühtlasi viimaseks, vaid saab tulevikus enda kõrvale mitu mitte vähemat venda.

Marti Mereäär

UISU EMAPUU PÄEV

JAANUARIKUU VIIMANE LAUPÄEV ON JUMALAKARTLIKULT VALITUD NING VANARAHVA KOMBE JÄRGI KUU KASVUFAASI LÖPP. SIHVAKAS TAMMEPUU, MIS KASVAB MUISTSE VAHTNA UISUSADAMA LÄHISTEL, VÕIB PEAGI TÄHISTADA AINULAADSE PURJELAEVA EHTITUSE ALGUST.

Tänaseks on täitunud 100 aastat viimase uisulaeva sünnist. 30. jaanuaril langetatakse Muhu saarel uus kiilupuu.

Pidustused algavad kell 16:00 Koguva rannas
Õhtu jätkub kontserdiga Vanatoo talus
(artistid ansamblitest VLÜ ja UNTSAKAD)

Ajakava

16.00 Kiilupuu ja ehitusplatsi pühitsemine,
Preester Andreas

16.30 Päikeseloojangul uisu märgutule süütamine

17.30 Ettekanne uisu ajaloost. Projekti tutvustus
Mihkel Jürisson

19.00 Kontsert. Meelelahutus kogu perele
artistid erinevatest ansamblitest

Häid ööbimiskohti leiab telefoninumbri
5 097 679

Kohtumiseni,
Väinamere Uisu Ühing

www.uisk.ee

info@uisk.ee

5345 2022

Hõbelusikapidu Muhu lasteaias

Muhu vallas on kauniks traditsiooniks saanud kutsuda kaks korda aastas kõige pisemad ilmakodanikud koos vanematega lasteaia saali hõbelusikapeole oma nimesaamist pidulikult tähistama. Need peod toimuvad meil emadepäeva ja isadepäeva paiku.

Viimasel korral, 13. novembril 2009. a oli kohale kutsutud 8 tüdrukut-poissi – Kärt Aaso, Marily Vahter, Carmen Maria Näär, Meribel Veskimeister, Lisette Torop, Kert Mattias Naaber, Rasmus Saarkoppel ja Ott Liin oma emade-isadega. Pidulikult kaunistatud saalis võtsid asjaosalisi vastu valla esindajad Arvo Vaga ja Ave Toomsalu. Nad tervitasid kohal tulnuid soojade sõnadega ning andsid lastele pidupäeva puhul üle nimelised hõbelusikad ja lilleõied. Iga lapsele süütasid vanemad ka nimeküünlad, mis koju minnes mälestuseks kaasa sai võtta.

Südamliku kavaga esinesid Muhu kooli õpilased Leena Peegli

Pildil on kuus peo pävakangelast koos oma vanematega – tagareas Rasmus Saarkoppel ja esireas (vasakult paremale) Carmen Maria Näär, Meribel Veskimeister, Marily Vahter, Ott Liin ja Kärt Aaso.

Arvo Vaga

juhendamisel. Mälestuseks tähtsast päevast tehti ka traditsiooniline ühispiit.

Laste esimene ühispidu lõppes

ühises kohvilauas, kus pakuti nii torti kui ka lasteaia poolt keedetud „titeputru“.

Reet Hobustkoppel

Siit ja sealt

14. jaanuari Meie Maas kirjutab Vilma Rauniste Muhu-maa tüdruku Maarja Kumpase ettevõtlikkusest, kohkumata tagasi majandussurutise tingimustest ja avades Orissaares eksklusiivse kohviku.

12. jaanuari Meie Maa ja 15. jaanuari Oma Saar kinnitavad, et Muhu saarele kuulub üheksas koht maineka turismiveebi www.jetsetter.com koostatud kümnekohalises maailma saarte edetabelis.

Esimesel kohal edetabelis troonib Mustique'i saar Grenadiinidel. Järgnevad Canouan saarerriigis nimega Saint Vincent ja Grenadiinid, Mauritius, Fernando de Noronha Brasiilias, Türreeni meres asuv Lipari, Harbour Bahamal, Kangaroo Austraalias, Hvar Horvaatias, Muhu Eestis ning Culebra Puerto Rico ja Neitsisaarte vahel.

8. jaanuari Meie Maas kirjutab Ene Kallas, et Ivo Linna pärjati aasta muusikuks.

Uudiseid Muhu noortekeskusest

Kodutute loomade toetuskampaaniast

Muhu noortekeskuse noored koguvad juba teist aastat kodutute loomade varjupaiga heaks raha. Eelmisel aastal saime kokku 2167 krooni, kuid seekord loodame kokku saada veelgi rohkem. Saadud raha eest läheme ja ostame ise loomakliinikust kasside ja koerte tarvis vajalikke vahendeid – ravimeid, toitu jne. Suure tõenäosusega asume Pärnu Kodutute Loomade Varjupaiga poole teele veebruaril lõpus. Seekord teeme koostööd ka Sauga noortekeskusega ning Unicefi jõulukaardide müügist saadud raha annetame ka varjupaigale.

Jõulumaal noortekeskuse korraldatud „peastjate inglite kamber“ oli samuti moodustatud selleks, et neljajalgsetele sõpradele lisaraha saada. Täna kõiki noori, kes sellele ettevõtmisele kaasa aitasid ning tänan ka kõiki neid, kes meie kambrikest külastasid! Kel aga soovi on meid veelgi nõu ja jõuga aidata, siis oleme igati tänulikud!

Esinemine kooli jõulupeol

Noortekeskuse vokaal-instrumentaal ansambel esines 22. detsembril kooli jõulupeol. See tol hetkel veel nimeta bänd võeti publiku poolt hästi vastu ning see on innustanud asjaga edasi tegelema ja samuti saime koolist ka uusi esinemispakkumisi.

Näitus

Noortekeskuses oli detsembri lõpuni võimalik vaadata noorte kunstnike joonistusi. Oma pilte olid lahkelt nõus noortele ja teistele keskuse külalistele näitama Muhu-

maa noored kunstnikud Mariliis Vaht, kelle pildid illustreerivad ka Muhu murdelugude raamatut, ja Koit Simso, kes on muude tööde seas on kujundanud noortebändide Maleva ja MintTaara logod ning Vormsi andekas kunstnik Kadri Sukko, kelle pildid on väga loomutruud ning kes teeb meelsasti ka tellimustöid. Suur aitäh teile kõigile!

Kindlasti ei jää see viimaseks kunstinäituseks noortekeskuses. Muidugi saab jätkuvalt püsinaäitusena noortekeskuse piljardi-toa seintel vaadata EKA noorte graafikatudengite töid.

Trummiringi ja bändiproovid

Noortekeskuse trummiring toimub teisipäeviti kella 18.00-20.00. Ring alustas tegevust 2008. a novembris ja oli kuni septembrini 2009 tasuta, kuid erinevatel põhjustel oleme nüüd küsinud ringiliikmetelt ringi tegevuseks toetust 100 krooni kuus. Kui keegi aga korra trumme mängida tahab proovida, siis see on täiesti tasuta, kuid ikka juhendaja juuresolekul. See hobi ei ole odav, sest nii trummitaldrikud kui ka -nahad kipuvad pika mängimise peale katki minema. Hetkel olemegi olukorras, kus vajame ca 2000 krooni, et purunenud trummitaldrikud uute vastu vahetada. Trummiringi juhendab noor ja aktiivne trummimees Robert Vahter.

Ka bänditegevus toimub aktiivselt. Seda isegi päevadel, mil noortekeskus on ametlikult suletud. Noortele tuleb anda võimalusi oma hobidega tegeleda ning olen soovinud sellele omalt poolt kaasa

aidata. Noortekeskuses käivad proove tegemas Muhu noortebänd „Sympathetic“ ja „MintTaara“ (viimased teevad, tõsi küll sagedamini proove Piiri rahvamajas), Orissaarest „Lost Generation“ ja „Spermik“.

Kogu see ettevõtmine oleks aga raskendatud, kui Muhu noortekeskus ei oleks Eesti ANK Varaait. Selle projekti kaudu oleme juba kahel aastal küsinud muusikavahenditele toetust ning tahame teha seda ka sel aastal.

Selle projekti kaudu soetatud vahenditeid on kasutatud erinevatel üritustel nii Kuressaares, Orissaares, Kärdlas, Viljandis ja Pärnus, samuti stuudiosalvestustel ning pille on kasutanud peale eelpoolnimetatud bändide kindlasti veel ka ansamblid „Maleva“ ning „Punkentsefaliit“. Küllap on neid kasutajaid olnud rohkemgi.

Motoring

Motoringis käib usin tegevus ka -20-kraadise pakasega. Tõsilugu! 23. jaanuaril käisin kella 11 ajal Soonda endises laudahoones, kus motoringi tegevus toimub ja juba oli tuba suuremaid ja väiksemaid poisse täis. Motoringi juhendaja Paavo Aavik ütles, et lasevad õhtul kella viieni välja. Ka seda ringi kimbutab rahanappus, kuid Paavo on optimistlik. Õnneks on motoringil noorte jaoks olemas arvestatav hulk kaitseriietust võistluste tarvis, kiivreid ja muud vajalikku. Napib vaid vahendeid selleks, et võistlustele minna. Hetkel on Paavol ringiliikmetega kokkulepe, et võistlustel käib igaüks oma kulu ja kirjadega. Sponsorid on igal juhul teretulnud!

Multimeediaring

Ringi tegevus on üks kaootilisemaid noortekeskuses, kuid sellele vaatamata on läinud hästi. Ring toimub tavaliselt laupäeviti, kuid vahel ka teistel päevadel. Kolmakuunapäeval, 6. jaanuaril toimus Kullo lastegaleriis näituse „Olen kuningas“ avamine, millel meie ringis valminud multifilmile „Hea ja halb kuningas“ anti eripremia. Autoriks Lembitu Valdmets.

Multifilmi võid vaadata Youtube'ist (<http://www.youtube.com/watch?v=OMTs1nuGB9k>).

Las Noorus Möllab 2010

Muhu noored koostöös teiste saarte ja mandrinoortega planeerivad noortebändide üritust „Las Noorus Möllab 2010“. Tegu on ürituste sarjaga, mis toimuks terve 2010 aasta jooksul ning oleks ühtlasi ka jätkuprojekt järgmisesse 2011 aastasse. Ja nii edasi. „Las noorus möllab!“ ei pea tähendama ju vaid midagi negatiivset, vaid kui noortel on energiat ning tahet saare kultuuriellu oma panus anda, siis tulebki vaid öelda: „Möllake!“ Esimene kontsert on plaanis 12. veebruaril ning üles astuvad Muhu, Saaremaa ja Hiiumaa bändid.

Üks-kaks-kolm – KIRI TEELE!

Eesti ANK kodulehel – www.ank.ee – on järgmine üleskutse: *Noored! Taaselustame vana tava ja saadame noortekeskusest noortekeskusesse käsitsi kirjutatud, ümbrikus ja margiga kirju! Idee autoriteks olid Indrek Palu Karksi-Nuia noortekeskusest ja siinkirjutaja. Muhu noortekeskus on praeguse seisuga jõudnud teele saata 3 kirja ning meile on saadetud 2, kuid noorte huvi on suur ning ettevõtmine alles algusjärgus, sestap arvan, et aasta lõpus ei mahu meil enam saadud kirjad noorteka seintele äragi!

Koomiksiraamat

2009. a lõpuks ilmus Eesti ANKi poolt välja antud värviraamat, mida sai juba kevadest saadik pikisilmi oodatud. Üllatusi on selles pisikeses raamatukeses palju, sest Muhu noorte töid on leida sealt rohkem kui kuna enamus pilte said fotodelt maha joonistatud, siis on tuttavaid nägusid ja äratundmisrõõmu tublisti. Raamatut saab vaatama ja värvima tulla noortekeskusesse; loodan, et lähiajal saan neid juurde, et neid siis rohkematele noortele jagada.

Töömalev

Noortekeskus soovib ka sel aastal töömalevat korraldada. Hetkel on raskusi rahaliste vahendite leidmisega, et lastele palka maksta, kuid loodetavasti saavad ka need probleemid lahendatud.

Koomiksiraamatu pilt: Trummiringis

Muhumaa teed saavad peagi mustkatte!?

Imre Sooäär

Muhu uo üks ütle mata tore soar, sest lisaks kõigele muule uo meite rahvuslik rikkus ka kuulujutud. Neid jätkub umbeste sama palju, kud kadagaid ja natusse rohkem koa.

Hiljuti kuulsin lisaks muudele aluseta luuludele ühe austatud volikogu liikme käest, nagu oleks ma käinud vallavanemaga maanteematis kellegi maja asju ajamas. Ma ei osanud selle peale ei naerda ega nutta. Aga kuna kõige parem rohi kuulujuttude vastu on info otse algallikast, siis tahaks selle loo täpsemalt ära rääkida.

Tõepoolest käisime novemri lõpus koos Peeter Laumiga Maanteematis läbirääkimistel. Kohtumise eesmärgiks oli Muhu riiklike maanteede mustkatte alla viimine.

Teatavasti ei ole eelmine hiid-

lasest Maanteemati juht Riho Sõrmus Muhumaa teede osas kuigi toetav olnud ja otsustas Muhu saare asemel hoopis terve Ruhnu saare ära asfalteerida. Uus maanteemati juht Tamur Tsätko on teisest puust mees ja me leidsime kohtumisel tema ja teehooldusosakonna juhataja Rain Hallimäega kohe ühise keele. Neil oli hea meel kuulda, et Muhu vald on võtnud suuna enda teede jaoks Muhumaalt kaevematerjali lubada. Kui teetammide jaoks on killustikku võimalik kohapealt saada, siis on Maanteemati nõus ka Muhu riiklike maanteid parandama, sest materjali sissetoomist Muhusse peavad nad liiga kalliks.

Tamur Tsätko lubas meile isiklikult, et Muhu maanteed kaasatakse meie palvel ka uues

Riiklikus Teehoiukavas. Ta lubas kavasse panna esmalt Hellamaa - Nõmmküla lõigu mustkatte alla viimise ja Mäla küla juures teetammide tõstmise, kus kevadeti vesi üle käib. Liiva - Pädaste lõik esialgu mustkatte alla ei lähe, aga suvel tehakse tolmutõrjet. Ka Soondast Hellamaa kirikuni viiv tee viiakse mustkatte alla. Katete ehitamise aluseks kõigile teedele on liiklussagedus, mis on ka Maanteemati kodulehel kättesaadav.

Lisaks lubas Tsätko meile Liiva-Piiri jalgrattateed Maanteemati eelarvest rahastada, kui vald on nõus selle kõrvale omalt poolt tänavavalgustuse paigaldama. Siis on seda talvel ka suusarajana võimalik kasutada. Seda me valla poolt ka lubasime, aga siin on jällegi küsimus uue vallavalitsuse prioriteetides, mis täna veel selged ei

ole.

Igal juhul oli kohtumine konstruktivne ja kellegi isiklike asju ei aetud. Maanteemati uus juht oli väga positiivselt Muhumaa teede suhtes meelesstatud ja nüüd tuleb ainult oodata, kas mees peab oma sõna. Igal juhul paar päeva hiljem olid teemasinad juba Muhus meie poolt nimetatud kriitilistel kohtadel parandusi tegemas.

Maanteematis räägitu ei puuduta loomulikult valla enda teid. Neid peab vald ise korrastama ja kas uus vallavalitsus selleks raha soovib leida või jätkatakse seniste kulutuste tasemel, on juba nende otsustada.

Jõudu uuele vallavalitsusele ja mõistlikke otsuseid, mis kõigi muhulaste huvidega arvestavad!

Hea Muhulane!

Hakatuses tänan kõiki, kes mind uue ametikoha puhul on õnnitlenud ja edu soovinud! Püüan igati teie usaldust õigustada, jätkata sealt, kust eelmisel juhul pooleli jäi ja minna edasi. Ikka selle nimel, et säiliks esivanemate pärandus ja Muhu saar kuuluks maailma kuulsaimate saarte nimistusse ka edaspidi.

Olen pärit Järvamaalt Vargamäe kandist. Mäletan, et algkoolis õppisime laulu, mille sõnad ja viis on tänaseni meeles: oo mu väiksed sõsarsaared, Saaremaa ja Muhumaa... Kes on sõsar, seda me teadsime, aga mis asjad need Saaremaa ja Muhumaa on, ei teadnud meist keegi. Õpetaja pidi meile neid kaugeid saari kaardi pealt näitama.

Läks pisut üle kümne aasta ja minust sai äkisti saarlane. Hakkasin avastama seda salapärast Saaremaad. Siis oli aasta 1973. Vaatamata sellele, et nüüdseks olen tegelenud väikesaarte folkloori ja kultuuriloo tundma õppimisega üle 35 aasta, avastan järjest uusi ja põnevaid nüansse nii väikesaarte ajaloo kui ka kultuuris.

Mul on elus vedanud - olen saanud teha tööd, mis mulle tõesti meeldib. Tartu Ülikooli lõpetasin vene filoloogina, olen töötanud koolis 20 aastat. Teist korda, 25

aastat hiljem, läbisin kultuuri-korralduse magistriõppe samas kõrgkoolis. Hea kultuurikorralduse ja inimestega suhtlemise kogemuse sain aastatel 1994-2002, töötades Saare Maavalitsuses maakonna kultuurijuhina.

Ma ei ole suutnud kunagi olla ainult ametnik, vaid korraldasin ka ise palju erinevaid maakondlikke üritusi. See tegevus viis mind kokku eriliste inimestega nii Saaremaal kui ka Muhus. Meenutan siiani hästi õnnestunud puhkpillimängijate kokkutulekuid, mida korraldasime koostöös muhulastega viis aastat.

Ametikohad on võimaldanud seda saarlaseks olemist kuulutada üle Eestimaa, kuid samas olen saanud olla ka muhulane, vähemalt võõraste arvates. Nimelt alates 1985. aastast kannan pidulikel juhtudel Muhu rahvariideid. Loomulikult ei tee rahvariide kandmine kellestki muhulast, annab aga väljapoole impulsi mind muhulaseks pidada. Olen seda uhkusega lasknud arvata.

Mulle meeldivad Muhu saare korrastatud kodud, kaunid aiad, humoorikad ja töökad inimesed. Mulle üldse meeldivad väikesaarte inimesed. Nende eluterve suhtumine maailma asjadesse on rahustav ja turvaline. On loomulik, et oma kogukonda kaitstakse väljast

Lea Kuldsepp.

Foto: meiemaa.ee

tulevate õnneotsijate eest. Mina ei ole õnneotsija. Ma tean täpselt, mis mind minu uues ametis ees ootab, olen valmis koostööks kõikide asutuste ja inimestega. Mul ei oleks midagi selle vastu, kui saaksin Muhu saarel elada ja selle tubli rahva osa olla.

Olen hea huumorimeelega, taktitundeline ja rahumeelne inimene. Mina kui uustulnuk järgin kindlasti põlisasukate tõekspidamisi ja püüan kiiresti omandada muhulaseks olemise kunsti. Ma loodan, et muhulastest sõbrad toetavad mind ka edaspidi.

Kui Sool aga miskit juttu mooga ajada, tule otse ja räägime! Isegi kui oled vastakalt meelesstatud, tule ikka! Usu mind, ära lähed mojuurest juba tüki maad sõbralikuma.

Lugupidamisega,

Lea Kuldsepp

Külasema külaseltsing pidas jõulupidu

Külasema külaselts pidas 9. jaanuari õhtul Piiri rahvamajas oma jõulupidu. Et külaseltsil on mitu vahvat tantsukollektiivi ja ka oma kapell, siis oli pidu lavastatud kontserdina, kus ka publik kohal viibis.

Et pidu omadega uude aastasse jäi, siis ei olnud kohal, mitte jõuluvana, vaid näärivana, kes pärast külavanema kõnet kingitusi jagas. Teiste juba tuntud kollektiivide seas sai kingipaki ka Tamse kooli 4b, kes vahvasti kaerajaani kargas ja publiku hulgas elevust tekitas.

Tantsuks mängisid Maasi poisid. Tantsu vaheaegadel esinesid külaseltsi tantsurühmad. Näha sai nii uusi kui vanu tantse mees-, nais- ja segarühma esituses. Jõulupeol kandsid esimest korda kõik tantsunaised uusi tikitud aiaga seelikud.

Kava kulminatsiooniks sai sügisel õpitud kankaan. Koos vaadati ja näidati kõigile kohaletulnutele filmi külaseltsingu 2009. aasta tegemistest.

Irena Tarvis

Muistsed muhulased pajatavad

Piia Vinkel (praegu Tint) kogus aastail 1953-1955 Muhus muistendeid: ajakirja „Pioneer“ võistlusel sai Piia I koha, auhinaks 25 lasteraamatut.

Kirjandusmuuseumis on need muistendid nüüd olnud üle 50 aasta hoiul. Muhulane elustab Piia abiga 1950ndatel kogutud rahva mälu.

Maria Mätas (s 1900) jutustas 1958. aastal:

Muhulaste päritolu

Enne põle Muhus elanikke oln. Siis olli sõjavangid siia toodud. Nendel olid juussed lühikseks leigatud. Kui nad oleks tahtn põgeneda, oleks neid ikka üles leitud. Veel paergu on Muhu naistel lühiksed juussed.

Siis nad olid kanarbikust ja samblast akan värvi tegema. Neil olnud takused särgid seljas ja meestel särkide peal veel kuued.

Üles kirjutanud P. Vinkel 1958. a suvel.

Matvei Metsniit (s 1880) jutustas:

Muhu saare tekkimine

Enne olle sii kohtas meri oln. Siis olli merepõhi tõusma akan. Esiteks olli vee sinest üks pisike muhk paistn. See uus saar saigi nime Muhu (muhk, om. muhu). Sepamägi olle kõge enne välja kerkin. See olle Muhu kõige kõrgem koht. Luteruse kirgu koht oo ka kõrge, aga Sepamägi oo ikka kõrgem. Ma ole seda vanade inimeste käest kuuln. Mu isa reakis, et vana Rentli oli ikka ütlen, et Muhu saar piab vee sinest tõusn olema.

(Rentli - C.W.Freundlich)

Suurekivi

Sii Külasea karjamaal Laugu metsas on suur kivi kadakate seas. Seda hüüdassee Suuregi. Sie on moa peal, punane kivi nagu Soome kalju. Tõll olle selle põlle sihes toon, kui Luteruse kirku ehitati. Pidan kirgu ukse taha viima, et ei soaks kirku ehita mitte. Kukk lauln. Kivi kukkun käest maha. Põllepaelad läin katki. Peale kukelaulu põlle tohtin käia.

Aarne Vinkel (1918-2006)

Muhu vägilasmuistendi süünd (6)

Ilmselt tulenevad J. Saartoki kompositsioonilis-struktuurilised puudused asjaolust, et ta esitas oma jutustuse üleskirjutajale ilma põhjalikuma eelneva läbimõtle miseta, esimeste pähetulevate memoraatidena. Loo kunstilise viimistlemise töö on aastakümneid hiljem teinud kutseline kirjanik R. Kõvamees.

Pagulusse siirdudes ei saanud viimane kümme aastat tagasi ajalehes ilmunud muistendit kaasa võtta. Kuid ta polnud asja vastu huvi kaotanud. 1962. aasta paiku palus kirjanik muistendi üles otsida Muhus elaval poolvennal Artemi Keskülal. Sealjuures arvas R. Kõvamees ekslikult, et J. Saartoki „Must Mart“ on ilmunud kas aastal 1936, 1937 või 1938 Meie Maas, kust otsija seda ei leidnud. Kui A. Kesküla 1967 oma ebaedu siin-kirjutajale kaebas, juhatas viimane kätte üllitise asukoha 1934. aasta lehes ja lasi selle kopeerida. Nii sai A. Kesküla materjali lõpuks Vancouverisse saata. (Muide, R. Kõvamees on lõpuni oma eksi-arvamuse juurde jäänud, kinnitades veel 1988. aastal ilmunud jutukogus „Oli kord...“, et muistend „on Jaan Saartoki jutustuse järgi üles tähendatud aastal 1938“. – R. Kõvamees. „Oli kord...“, lk 76.)

Mäksa Jaani loomingu töötlemisel täiustas kirjanik selle ülesehitust ning tegevuse loogilist põhjendatust, laiendas vähest dialoogi ja lihvis esituse stiililist külge.

Kui rahvajutustaja alustab *ex abrupto* meeskuradi juhusliku sattumisega Võiküllal, kus pärast suurt katku oli alles jäänud üks hobusekronu, siis nihutab Kõvamees Saartoki teksti lõpust algusse Musta Mardi venna (kirjanikul poolvenna) Tondi Toberiku, kellega vägilane oli tülli läinud, olles seega sunnitud uut elupaika otsima. Ka

pole Muhusse sattumine juhuslik: Saare- ja Hiiumaal on juba oma vägimehed (valitsejad), katkust laastatud Muhu aga vaba.

Püksina ehk Püssina panga tekkimist seletades loobub Kõvamees Mäksa Jaani väheütlevast sääskede kivikildudega loopimisest ja toob sisse „Kalevipojast“ tuntud püksituule motiivi, mis näitab, et kirjanik on pidanud vajalikuks vägilaslugu ka huumoriga mitmekesistada.

R. Kõvamees kohandab Nagivälja nooremate poiste ja tütre nimesid ja tulevase elupaiku. Kui Mäksa Jaan tunnistab, et ta Naiu noorima poja ja teise tütre nime ei tea, siis pole nende ristimine kirjanikule raskusi tekitanud. Sealjuures seob ta muistendi süzheega J. Saartoni jutustuses irdselt seisva Kiku Jaagu, kes naib Nagivälja Ruki. Teised ainult mainimisi pakutud nimed (Oka Mart, Tiku Toomas, Kassi Mart ja Vileta Pent) jätab ta aga lihtsalt välja.

Suure ja Väikse Korjuse loo ühendab Kõvamees põhisüzheega sel teel, et vaati suletud Väikse Korjuse merehädast päästjaks saab mitte Viljandist juhuslikult Muhusse tulnud sõjavägi, vaid Virumaalt naasev Must Mart.

Rahvaluulele toetuva J. Bergmanni ballaadi „Luupainaja“ kaudu kirjanduses tuntuks saanud kirikus tukkujate nimede hobusenahale kirjutamise motiivi jätab Kõvamees ka välja, rääkides ainult Mardi ja ta naise ebaõnnestunud katsest kirikuuksi kinni müürida.

Laevatee ja põrgu kaevamise lõigus on kirjanik motiivide järjekorra ümber vahetanud ja kogu jutujätku oma redaktsiooni lõppu viinud. Esimene samm on loogilise põhjenduse andmine: põrgu rajamist segab vesi, mille vähendamiseks hakkab Must Mart laevateed Muhust läbi kaevama.

See ei meeldi aga taevale: pikne lööb Mardi laeva põlema ja surmab hiiu. See asjakäik on jällegi Kõvamehe täiendus ja kõlab kokku rahvusvaheliselt tuntud üleemeelikute titaanide *resp.* loodushiidude karistamisega jumalate poolt (Amiran, Prometheus, Kalevipoeg). Ühtlasi kujutab see motiiv endast muinasloo meeleoluliselt kõrgendatud finaali, millele järgneb üsna varsti peategelase haa kättejuhatamine: „Samas asub ka Mustarmidägi, kuhu rahva jutu järgi Muhu muistne hiid maetud.“

Muidugi on kirjanik teinud ka muid kohendusi, rääkimata jutustuse stiili kirjanduslikule tasemele viimisest. Nii on Musta Mardi naisest Maretist saanud muhupärane Mare. Samuti arendatakse Kivari metsa sauna ehitamine (Saartokil oli sellele vihjatud ainult poole lausega) välja muistendi üldises seletussaauga stiilis: („...kivid lamavad Kivaril tänapäevani“). *Kirstukivi* nime mõistmiseks on Saartoki üld-sõnaline *Pulmalised söitnud aga kaudu* redigeeritud väljendiks: *Pulmalised pruutkirstuga sõidavad mööda*. Huvitav on märkida, et kirjanik lisab loo algusse seose kangelase poolvenna Tondi Toberiku rahvalalgustusliku vihje: „...kes inimesi põrgu eeskotta meelitamiseks joodab vägijookidega.“ Sealjuures Mäksa Jaanil esinevat Tondi trahterit Kõvamees ei maini.

Põhjalikul järelekatsumisel võib märgata, et vähemalt üks küsitavus on kirjaniku pilgu alt mööda libisenud. Nimelt pole Pulli dolomiitpangast kuidagi võimalik ränimürakat välja kiskuda. Samuti on Kõvamees säilitanud Saartoki ebaveenud etümoloogiad.

Nii kujunes pärast pool sajandit kestnud settimist Muhu Mardi lugu Raissa Kõvamehe sule all lõppredaktsioonis järgmiseks:

Muhu vägilane Must Mart

Talvel raske pakasega kõnnib süsilakaline ja tõmmu nahaline meeshiid üle jää Muhu poole. Astub samm ja penikoorem, samm ja penikoorem. Hiid tuleb Tondilt, kus ta seni teeninud poolvenda, kes on rikas, omab merel laevu ja kes inimesi põrgu eeskotta meelitamiseks joodab vägijookidega. Poolvennad on läinud tülli, noorem lahkeb, et otsida endale uut elupaika.

Järgneb

Teatan 1974. aastal, mis aastas "Musta Mardi" muistendit kirjutas J. Saarto, mille on kirjutanud üles kirjutanud L. Põll, mis on Raissa Kõvamehe muistendina. Kirjutati a. v. (=) Noormäe) 10. aug. 1974 a. Raissa Kõvamees (ar. 93) avaldas muistendilõpust peale. Väimees muistendit kirjutas ja "Puhketele" "Puhketele" muistendina juttus, mis ainult ei ole seotud Musta Mardi muistendiga (väljaõnnetuseks näib, et seal rahvalooluslikult seotud).

Lõiguke Aarne Vinkli kirjast Muhulase toimetajale Vassili Auväärtille.